

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ.
ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ
ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ.
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

**ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑ : Η ΑΣΥΜΜΕΤΡΙΑ ΣΤΗΝ
ΔΥΝΑΜΙΚΗ ΙΣΧΥΟΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ
ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΑ ΜΕΡΗ ΜΙΑΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ
ΤΥΠΟΥ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ. ΠΩΣ Η
ΕΛΕΥΣΗ ΕΝΟΣ ΤΡΙΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ - ΤΟΥ
ΔΙΕΡΜΗΝΕΑ - ΕΠΗΡΕΑΖΕΙ ΤΟΥΣ ΣΥΣΧΕΤΙΣΜΟΥΣ
ΔΥΝΑΜΕΩΝ.**

ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΝΤΑΓΙΑΝΤΑ ΘΗΡΕΣΙΑ Ξ2017041

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ :

ΠΑΡΙΑΝΟΥ Α.

ΚΑΡΡΑΣ Ι.

**27 September
2021**

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

**Κοινοτική Διερμηνεία : Η ασυμμετρία στην δυναμική ισχύος
ανάμεσα στα συμβαλλόμενα μέρη μιας κοινοτικού τύπου
επικοινωνιακής συνθήκης. Πώς η έλευση ενός τρίτου
προσώπου - του διερμηνέα - επηρεάζει τους συσχετισμούς
δυνάμεων.**

Ή

**Μία σύντομη κοινωνιογλωσσολογική προσέγγιση της
Κοινοτικής Διερμηνείας.**

ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΝΤΑΓΙΑΝΤΑ ΘΗΡΕΣΙΑ Ξ2017041

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ :

ΠΑΡΙΑΝΟΥ Α.

ΚΑΡΡΑΣ Ι.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θεωρώ υποχρέωση μου να ευχαριστήσω τους επιβλέποντες για την εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας καθηγητές, τόσο για την καθοριστική συμβολή τους στην έρευνα και την εύρεση των κατάλληλων βιβλιογραφικών αναφορών, όσο και για την πολύτιμη καθοδήγηση και βοήθεια που μου προσέφεραν. Επιπλέον, να ευχαριστήσω όλους όσοι με στήριξαν στην διαδρομή αυτή με τον δικό τους τρόπο.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονείται με σκοπό την ανάδειξη θεωρητικών και κοινωνικών ζητημάτων που αφορούν στην πράξη της Κοινοτικής Διερμηνείας. Δεδομένης της ελλιπούς ελληνικής βιβλιογραφίας, πάνω στα ζητήματα που αφορούν στην Θεωρία και την Πράξη της Κοινοτικής Διερμηνείας, κρίνεται σκόπιμο, από την συγγραφέα της εργασίας αυτής, να γίνει μία σύνθεση δεδομένων που προκύπτουν από ξενόγλωσσες βιβλιογραφικές αναφορές. Η εργασία, λοιπόν, αυτή αποτελεί προϊόν θεωρητικής έρευνας και επεξεργασίας και τα αποτελέσματα της θα αφορούν σε πρακτικές διαπιστώσεις της ασυμμετρίας στην δυναμική ισχύος ανάμεσα στα συμβαλλόμενα μέρη σε κοινοτικά περιβάλλοντα, των διαπολιτισμικών ζητημάτων που προκύπτουν κατά την πράξη μιας κοινοτικού τύπου επικοινωνιακής πράξης, και το πώς η έλευση του διερμηνέα έρχεται να διαταράξει ή να εξισορροπήσει τους συσχετισμούς δυνάμεων ανάμεσα στους κύριους συνδιαλεγόμενους. Τέλος, κρίνεται απαραίτητο να τονιστεί ο ρόλος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και κατάρτισης όχι μόνο για τους σπουδαστές και επαγγελματίες διερμηνείς αλλά και συνολικότερα για το σύνολο του ανθρώπινου δυναμικού που εργάζεται σε κοινοτικού τύπου περιβάλλοντα.

ΛΕΞΕΙΣ-ΦΡΑΣΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ : κοινοτικού τύπου περιβάλλοντα, σχέσεις ισχύος, θετικό ή αρνητικό πρόσωπο, διαπολιτισμικές διαφορές, συνδιαλεγόμενοι / επικοινωνιακή πράξη, ασυμμετρία “δυναμικής” πίσω και μέσα από τον λόγο, αιτών/πάροχος υπηρεσίας, κλίμακα αξιολόγησης του πόνου, υπηρεσίες υγείας, “αποπροσωποποίηση” του διερμηνέα.

SUMMARY

The present senior thesis is carried out with the aim of highlighting theoretical and social issues related to the practice of Community Interpretation / Public Service Interpretation. Given the scarce Greek literature on issues pertaining to the Theory and Practice of CI / PSI, it is considered necessary by the author of this paper that a synthesis of data deriving from foreign language bibliography be made. This work, therefore, is a product of theoretical research and elaboration while its results will be concerning practical observations on power asymmetry between the parties in CI settings, on the intercultural differences that occur in the practice of a public service communication act as well as whether the advent of an interpreter is going to upset or balance out the communicative correlations between the main interlocutors. Finally it is highly important that the role of intercultural education and training be emphasized concerning not only students or professional interpreters but also the workforce in public services on the whole.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ	7
Κεφάλαιο 1. Θετικό και αρνητικό πρόσωπο (face).	7
1.1 Εισαγωγικό	7
1.2 Ασυμμετρία στη θέση ισχύος Ορισμοί	8
1.3 Οι στρατηγικές ενίσχυσης του “προσώπου” σε κάθε κοινωνία	10
1.4 Πώς οι ad hoc (μη επαγγελματίες) διερμηνείς διεκδικούν την ενίσχυση του θετικού τους προσώπου	10
1.5 Η κριτική στην θεωρία των Brown & Levinson για το πρόσωπο (face)	11
Κεφάλαιο 2. Η ασυμμετρία στην δυναμική εξουσίας, όπως αυτή διαφαίνεται πίσω και μέσα από τον λόγο.	13
2.1 Η ασυμμετρία στην δυναμική εξουσίας πίσω από τον λόγο	13
2.2 Η ασυμμετρία στην δυναμική εξουσίας μέσα από τον λόγο	15
Κεφάλαιο 3. Αξιολόγηση του πόνου και υπηρεσίες υγείας	17
3.1 Η αίσθηση και η αξιολόγηση του πόνου σε δομές υγείας	17
3.2 Η τεχνοκρατική γλώσσα στις υπηρεσίες υγείας	18
Κεφάλαιο 4. Η θέση του διερμηνέα και η αποπροσωποποίηση του	20
4.1 Η θέση που έχει στον χώρο ο διερμηνέας	20
4.2 Η θέση του διερμηνέα έξω από κοινοτικά περιβάλλοντα και πώς διεκδικεί τη δυναμική του	21
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	24

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Πρόκειται εδώ, εν είδη εισαγωγής, να παρατεθεί ένα σύντομο σημείωμα, από την συγγραφέα της εργασίας, το οποίο θα πυκνώνει τους βασικούς ερευνητικούς πυλώνες γύρω από τους οποίους αναπτύσσονται τα κεφάλαια στο κύριο μέρος.

Ο βασικός ερευνητικός άξονας που διέπει όλα τα κεφάλαια και τις υποενότητες αυτών είναι η θεωρητική προσέγγιση της πράξης της διερμηνείας σε περιβάλλοντα κοινοτικού τύπου. Μια προσέγγιση κοινωνιογλωσσολογική η οποία θα ερευνήσει το κατά πόσο και με ποιούς τρόπους η παραγωγή του προφορικού λόγου αφορά περισσότερο και διαπλάθεται μέσω και από το κοινωνικό γίνεσθαι και λιγότερο από την ιδιοσυγκρασία και τα προσωπικά χαρακτηριστικά του κάθε ομιλητή. Η κριτική ανάλυση του λόγου θα διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο ως κριτήριο διαπίστωσης του ιδεολογικού ρόλου της γλώσσας και της επιρροής που ασκεί η κοινωνική ιεραρχία πάνω στην παραγωγή της.

Με αντίστοιχο τρόπο, θα ερευνηθεί και η παρέμβαση του “τρίτου” προσώπου του διερμηνέα ως προς τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να επηρεάσει αρνητικά ή θετικά (με σημείο αναφοράς την επίτευξη του εκάστοτε επικοινωνιακού σκοπού) την δυναμική και τους συσχετισμούς δυνάμεων ανάμεσα στα συμβαλλόμενα μέρη της επικοινωνιακής πράξης.

Τέλος, δεν πρέπει φυσικά να ξεχνάμε πως οι επικοινωνιακές καταστάσεις που κάθε φορά εξετάζονται αφορούν στην διαπολιτισμική και διαγλωσσική μεσολάβηση, παράγοντας που θα πρέπει να συνυπολογιστεί στην θεωρητική ανάλυσή τους.

ΚΥΡΙΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1. Θετικό και αρνητικό πρόσωπο (face).

1.1 Εισαγωγικό

1. Για αρχή και για χάριν της καλύτερης κατανόησης του αναγνώστη θα πρέπει να δοθεί ο ορισμός για την Κοινωνική Διερμηνεία στην οποία και αφορά η παρούσα πτυχιακή εργασία. Θα παρατεθεί παρακάτω ο επίσημος ορισμός της ΔΚΣ όπως αυτός παρουσιάζεται στον ιστότοπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που έχει δημιουργήσει η Γενική Διεύθυνση Διερμηνείας :

“Η Διερμηνεία για Κοινωνικούς Σκοπούς (ΔΚΣ¹) «είναι το είδος της διερμηνείας που πραγματοποιείται μεταξύ των μελών μιας κοινότητας. Παρέχεται στο πλαίσιο δημόσιων υπηρεσιών, όταν οι χρήστες των υπηρεσιών αυτών δεν ομιλούν τη γλώσσα της πλειονότητας των κατοίκων της χώρας. Το 1995 πραγματοποιήθηκε σε παγκόσμιο επίπεδο ανταλλαγή εμπειριών, συζητήθηκαν έννοιες και δημιουργήθηκε ένα υβριδικό διεθνές δίκτυο επαγγελματιών, εκπαιδευτών και ερευνητών ΔΚΣ. Κατά τη διάρκεια μιας ΔΚΣ μπορεί να ανακύψουν συγκρούσεις, καθώς οι συμμετέχοντες, συμπεριλαμβανομένου του διερμηνέα, αγνοούν τις ανάγκες, τους ρόλους, τους στόχους και τις ιδέες των άλλων. Η έρευνα στον τομέα της ΔΚΣ εξελίσσεται συνεχώς. Υπάρχει απόλυτη ανάγκη εκπαίδευσης επαγγελματιών στον τομέα της ΔΚΣ. Είναι επίσης σημαντικό να υπάρχει γόνιμη αλληλεπίδραση μεταξύ της έρευνας, της εκπαίδευσης και της πρακτικής εξάσκησης, καθότι κάθε μία από τις πτυχές αυτές συμπληρώνει τις άλλες.” (Hale, S., 'Public service interpreting', όπως φαίνεται στον ιστότοπο της Επιτροπής).

2. Κρίνεται επίσης σκόπιμο να οριοθετηθούν και να συγκεκριμενοποιηθούν τα κοινοτικά περιβάλλοντα για τα οποία κάνουμε λόγο : πρόκειται για κοινοτικού τύπου υπηρεσίες, όπως δικαστήρια, νοσοκομεία, ψυχιατρικές κλινικές, σωφρονιστικά καταστήματα, αστυνομικές αρχές, κέντρα αιτούντων άσυλο, κέντρα υποδοχής προσφύγων κα., και στις οποίες τα άτομα μπορεί να απευθυνθούν αιτούμενα βοήθεια,

¹ Στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία η Κοινωνική Διερμηνεία ή η Διερμηνεία για Κοινωνικούς Σκοπούς αναφέρεται ως “Public Service Interpreting” ή “Community Interpretation”.

μπορεί να προσφύγουν ως αναγκαστική λύση, μπορεί να προσαχθούν χωρίς την συναίνεσή τους.

3. Και αντί εισαγωγής, θα σχολιαστεί ο ίδιος ο ορισμός που δίνεται στην ΔΚΣ. *“Κατά τη διάρκεια μιας ΔΚΣ μπορεί να ανακύψουν συγκρούσεις, καθώς οι συμμετέχοντες, συμπεριλαμβανομένου του διερμηνέα, αγνοούν τις ανάγκες, τους ρόλους, τους στόχους και τις ιδέες των άλλων.”* Πρόκειται πράγματι για ένα επάγγελμα με ιδιαίτερα λεπτές ισορροπίες όσον αφορά στην διατήρηση του επαγγελματισμού και της ουδετερότητας κατά τη διάρκεια της επικοινωνιακής πράξης. Από την άλλη, για την επίτευξη του επικοινωνιακού σκοπού και εφόσον μιλάμε για μια διαγλωσσική και διαπολιτισμική διαδικασία μεταφοράς νοήματος, κρίνεται απαραίτητη, από μέρους του/της επαγγελματία διερμηνέα, η βαθιά γνώση των διαπολιτισμικών διαφορών και των τεχνικών γεφύρωσης και αποκατάστασης τους. Βασικό επικοινωνιακό σκοπό αποτελεί η όσο το δυνατόν πλήρης νοηματικά, εύστοχη σημειολογικά και άρτια γλωσσικά μεταφορά του νοήματος, τελικά η επίτευξη της επικοινωνίας, και των σκοπών αυτής, ανάμεσα στα δύο συμβαλλόμενα μέρη.

4. Επειδή όμως μια επικοινωνιακή πράξη συνεπάγεται την εμπλοκή παραπάνω από ενός κοινωνικού υποκειμένου, και στην συγκεκριμένη περίπτωση υποκειμένων με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο, κοινωνική θέση και συμφέροντα, οι διαπραγμάτευση της “δυναμικής” ανάμεσα τους καρκινοβατεί στα όρια της επίτευξης και της αποτυχίας του παραπάνω σκοπού.

1.2 Ασυμμετρία στη θέση ισχύος - Ορισμοί

1. Η αναπόφευκτη ασυμμετρία “δύναμης” που δημιουργείται, αναλύεται εκτενέστερα από την Rudvin (2005 : 159-161), η οποία βασίζεται στο διαχωρισμό που κάνει ο Fairclough (Language and Power Awareness. London: Longman, 1989) για τις σχέσεις εξουσίας που διαφαίνονται μέσα και πίσω από τον λόγο. Η Rudvin δίνει τον ορισμό για την ανισοκατανομή εξουσίας στις ανθρώπινες σχέσεις ως εξής : μια σχέση εξουσιαστική ανάμεσα στα υποκείμενα Α και Β, όπου οι Α και Β μπορεί να είναι άτομα ή ομάδες ατόμων, είναι οποιαδήποτε ασυμμετρία αυθαίρετη ή στοχευμένη που επιτρέπει στον Α να πάρει αποφάσεις που αφορούν τον Β, με τις

οποίες μπορεί ο Β να μην συμφωνεί, που μπορεί να μην γνωρίζει, που είναι για αυτόν ζημιωτικές, ή να είναι ωφέλιμες για αυτόν, χωρίς όμως ο Β να είναι σε θέση να τις εφαρμόσει.

2. Η θεωρία του θετικού και του αρνητικού προσώπου. Επομένως, περιβάλλοντα κοινοτικού τύπου, όπως είναι τα σωφρονιστικά ιδρύματα, τα δικαστικά περιβάλλοντα ή νοσοκομειακοί χώροι, χώροι υποδοχής μεταναστών ή προσφύγων αιτούντων άσυλο, διέπονται κατεξοχήν και *a priori* από τέτοιες ασύμμετρες σχέσεις εξουσίας, σχέσης ελέγχου και τρόπο τινά καταστολής. Σχέσεις που ωστόσο δεν είναι απροϋπόθετα δεδομένες και ούτε στατικές. Μεταβάλλονται και βρίσκονται διαρκώς υπό διαπραγμάτευση. Ο Goffman όπως φαίνεται στην Martínez-Gómez (2016), μιλά για την έννοια του “προσώπου”, την αυτο-εικόνα που κάθε άτομο θέλει να εξωτερικεύσει και να παγιώσει για τον/την ίδιο/α, προβάλλοντας το στους συνδιαλεγόμενους του, πράγμα που ωστόσο είναι δυναμικό και μεταβλητό μέχρι τα όρια σαφώς που θέτουν οι επικοινωνιακές συνθήκες και τα αντικειμενικά δεδομένα. Δηλαδή το άτομο βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με άλλα άτομα, και το κάθε υποκείμενο μπορεί να προβεί σε πράξεις που τονώνουν ή υποβαθμίζουν το θετικό ή το αρνητικό του πρόσωπο (Martínez-Gómez, 2016). Εδώ ο Goffman αποσαφηνίζει λέγοντας πως τα χαρακτηριστικά εκείνα που διεκδικεί να ιδιοποιηθεί ο κάθε ομιλητής είναι εκείνα που θεωρούνται θετικά και αποδεκτά στα πλαίσια μιας δεδομένης κοινωνίας.

3. Ωστόσο οι ανισόμετρες σχέσεις που ήδη προϋπάρχουν και αντανakλούν το κοινωνικό υπόβαθρο και τον θεσμικό ρόλο του κάθε μέρους δεν μπορούν να μεταβληθούν ριζικά, για παράδειγμα ένας κρατούμενος που έχει να εκτίσει ποινή 10 ετών, τονώνοντας το θετικό του πρόσωπο δεν μπορεί να κάνει την προσωπική του άποψη να υπερισχύσει από εκείνη της δικαστικής απόφασης που έχει ληφθεί σε βάρος του, και να αποφυλακιστεί. Μπορεί ωστόσο να διεκδικήσει καλύτερες συνθήκες κράτησης, ή την χορήγηση άδειας, και αυτό εφόσον καταφέρει να πείσει τα θεσμικά όργανα (τον κατέχοντα την “ισχύ” στην συζήτηση) για την ηθικότητα και την μεταμέλειά του.

1.3 Οι στρατηγικές ενίσχυσης του “προσώπου” σε κάθε κοινωνία

1. Σε περισσότερο οριζόντια ιεραρχημένες κοινωνίες, όπως είναι οι δυτικές, μπορεί να χρησιμοποιηθούν στρατηγικές από τους εκάστοτε συνδιαλεγόμενους, όπως είναι η ευθύτητα, η αμεσότητα, η ειλικρίνεια. Σε κάθετα ιεραρχημένες κοινωνίες ωστόσο, η επιλογή της ευθύτητας μπορεί να μην τονώσει το θετικό πρόσωπο του ομιλητή, ενώ στρατηγικές ευγένειας όπως η μείωση του “εαυτού” ή η εξύμνηση στο πρόσωπο του “άλλου” είναι περισσότερο ευκαταίεες και ευκολότερα αποδεκτές στην δεύτερη περίπτωση. Οι ισορροπίες των σχέσεων αυτών, επομένως, ακροβατούν ανάμεσα στην επίτευξη του εκάστοτε επικοινωνιακού σκοπού και την ολική ή μερική αποτυχία του. Η δυναμική τέτοιου τύπου σχέσεων μεταβάλλονται και διαταράσσονται ακόμη περισσότερο με την παρέμβαση του τρίτου προσώπου του διερμηνέα. Ο τελευταίος μπορεί να απειλήσει, να διατηρήσει ή να βελτιώσει την αυτο-εικόνα των συνδιαλεγόμενων αλλά και του ίδιου.

1.4 Πώς οι ad hoc (μη επαγγελματίες) διερμηνείς διεκδικούν την ενίσχυση του θετικού τους προσώπου

1. Από την εμφάνιση της ως επιστημονικός κλάδος, κατά την δεκαετία του 90’ μέχρι και σήμερα, η διερμηνεία και ειδικότερα η κοινοτική διερμηνεία δεν έχει παγιωθεί ως προς την άσκησή της, ως επάγγελμα που να προαπαιτεί σε όλες τις περιπτώσεις εξειδικευμένη κατάρτιση και πιστοποίηση αυτής. Με άλλα λόγια σε κοινοτικού τύπου περιβάλλοντα είναι πολύ συχνή η εύρεση ενός ad hoc διερμηνέα είτε μέλος του διοικητικού / νοσοκομειακού / σωφρονιστικού προσωπικού είτε επωφελούμενος κάποιας υπηρεσίας / ασθενής / κρατούμενος που τυγχάνει να γνωρίζει την γλώσσα για την οποία χρειάζεται διερμηνεία. Συνυπολογίζοντας λοιπόν, αυτόν τον παράγοντα, με την προσθήκη ενός ad hoc διερμηνέα στην επικοινωνιακή πράξη, μέλους της ομάδας των κρατουμένων για παράδειγμα, που δεν έχει εκπαιδευτεί επαγγελματικά πάνω στη μεθοδολογία και στην εφαρμογή του δεοντολογικού κώδικα ενός επαγγελματία κοινοτικού διερμηνέα, η διαπραγμάτευση της δυναμικής και των σχέσεων εξουσίας παίρνει περισσότερο προσωπικό και λιγότερο επαγγελματικό χαρακτήρα.

2. Ειδικότερα, στην υποθετική περίπτωση όπου ο συγκρατούμενος του ενός από τα δύο συνδιαλεγόμενα μέρη, είναι και ο/η ad hoc διερμηνέας, τότε θα μπει στην

διαδικασία να υπερασπιστεί το πρόσωπο του συγκρατουμένου του, την ίδια στιγμή που επιχειρεί να διεκδικήσει και θετικά χαρακτηριστικά για την αυτο-εικόνα του. Όμως η διεκδίκηση θετικών χαρακτηριστικών από την μεριά του ad hoc διερμηνέα συχνά έρχεται σε αντιδιαστολή με τη θέση διαπραγμάτευσης ισχύος του συγκρατουμένου του (στην συγκεκριμένη περίπτωση). Αυτό συμβαίνει αναγκαστικά γιατί συχνά η θετικότητα θα πρέπει να ετεροκαθοριστεί. Το παράδειγμα “εγώ είμαι πράγματι υπάκουος και συνεργάσιμος, πράγμα που φαίνεται αφού άλλοι συγκρατούμενοι μου προκαλούν περισσότερα από εμένα προβλήματα”, φανερώνει και την ανάγκη να μειωθεί το θετικό πρόσωπο του άλλου (συγκρατουμένου) για να ενισχυθεί το “δικό του” θετικό πρόσωπο. (Martínez-Gómez, 2016).

3. Σε περιπτώσεις όπως η παραπάνω, ερχόμαστε αντιμέτωποι με μια επικοινωνιακή κατάσταση η οποία βρίθεται από ανταγωνιστικά και αντικρουόμενα συμφέροντα, αλλά και μια βαθιά έλλειψη εμπιστοσύνης, προερχόμενη και από τα δύο μέλη που αλληλεπιδρούν-συζητούν. Αντίστοιχα, στην περίπτωση μια συνάντησης-συνέντευξης ατόμου με ψυχική πάθηση τα συμφέροντα είναι μεν αντικρουόμενα, ωστόσο το ιατρικό προσωπικό προσπαθεί ταυτόχρονα να καλλιεργήσει ένα κλίμα εμπιστοσύνης. Η πολυπλοκότητα της κατάστασης αυτής γίνεται κατανοητή συνεκτιμώντας το γεγονός πως πολλές φορές η θεραπεία παρέχεται στον ασθενή χωρίς εκείνος/η απαραίτητα να το έχει ζητήσει. Το γεγονός πως το ένα από τα δύο μέρη – ο κρατούμενος ή ο ασθενής – βρίσκεται εκεί παρά τη θέληση του, διαπλάθει ένα καθόλου εύφορο κλίμα, στο οποίο πολύ εύκολα διακρίνεται το πώς οι κοινωνική ιεραρχία και η ιδεολογική κυριαρχία επηρεάζουν την ατομική έκφραση του λόγου.

1.5 Η κριτική στην θεωρία των Brown & Levinson για το πρόσωπο (face)

1. Η θεωρία που εισήγαγαν λοιπόν οι Brown and Levinson, για τη διατήρηση, την ενίσχυση ή την υποβάθμιση του προσώπου, γίνεται αντικείμενο κριτικής, με βασικότερο επιχείρημα το ατομικιστικό πρίσμα μέσα από το οποίο ερμηνεύει τα συμπεριφορικά χαρακτηριστικά των μερών μιας επικοινωνιακής κατάστασης. Παραγνωρίζει, στην ουσία, την δυναμική που γεννά η ίδια η αλληλεπίδραση των συνδιαλεγόμενων και εμμένει στην ατομική διαχείριση στρατηγικών και ρητορικής. Για την παρούσα εργασία ωστόσο, δεν θα αναφερθούμε περισσότερο στην κριτική που ασκείται, αλλά θα επιμείνουμε στον συνδυασμό δύο θεωριών, όπως τον εισαγάγει η Martínez-Gómez (2016 : 97) : Το “ritual disequilibrium” του Goffman

και το “balance principle” των Brown and Levinson. Το ότι δηλαδή σε μια συζήτηση, ή οποιουδήποτε είδους εκπεφρασμένη δια του λόγου επικοινωνιακή κατάσταση, όταν υπάρξει μία ρήξη στο θετικό πρόσωπο του ενός από τους συνομιλητές, τότε δημιουργείται ένα είδος “χρέους”.

Κεφάλαιο 2. Η ασυμμετρία στην δυναμική εξουσίας, όπως αυτή διαφαίνεται πίσω και μέσα από τον λόγο.

2.1 Η ασυμμετρία στην δυναμική εξουσίας πίσω από τον λόγο

1. Από το πρίσμα της Κριτικής Ανάλυσης του Λόγου (Στάμου, 2014), η ομιλία ως κοινωνικό προϊόν, δεν αντικατοπτρίζει απλά την κάθε φορά ισχύουσα κοινωνική πραγματικότητα, αλλά με ενεργό τρόπο συμμετέχει στην κοινωνική ζύμωση αναπαράγοντας, παγιώνοντάς ή και μετασχηματίζοντας την. Για παράδειγμα κάθε φορά που κάποιο κοινωνικό υποκείμενο αναφερθεί με τρόπο ρατσιστικό για κάποιο άλλο άτομο/ομάδα ατόμων μέλος μειονοτικής ομάδας, αυτό δεν επιβεβαιώνει απλά την ύπαρξη κοινωνικών ανισοτήτων και την ιδεολογική κυριαρχία τους, αλλά την αναπαραγάγει, την παγιώνει. Αυτό σημαίνει πρακτικά, πως ο λόγος και η ομιλία αποτελούν λιγότερο έκφραση της εσωτερικότητας και της ιδιοσυγκρασίας των ατόμων και περισσότερο κοινωνική πρακτική που αφορμάται, νοηματοδοτείται και κατευθύνεται από τον θεσμικό ρόλο και την κοινωνική θέση του ατόμου. Όπως το θέτει η Στάμου (2014 : 148-149), ο τρόπος με τον οποίο θα απευθυνθεί ο/η ιατρός στον/στην ασθενή του/της έχει πολύ λίγο να κάνει με την προσωπικότητα του/της και περισσότερο με την κοινωνική του/της θέση.

2. Οι ασύμμετρες σχέσεις αυτές λοιπόν, κρύβονται *πίσω* από τον λόγο (Fairclough {1989}, όπως φαίνεται από την Rudvin, 2005) έγκεινται δηλαδή στο προϋπάρχον κοινωνικό status quo ευθυγραμμίζονται με αυτό και επί το πλείστον το συντηρούν. Κάτι τέτοιο δεν μπορεί παρά να ασκεί σημαντική επιρροή και να δίνει μια υπολανθάνουσα κατεύθυνση πάνω στην παραγωγή του λόγου του κάθε κοινωνικού υποκειμένου. Η ασυμμετρία αυτή διαφαίνεται μέσα από την προφορική επικοινωνία με πολλαπλούς και πολυσύνθετους τρόπους. Ένας από αυτούς τους τρόπους είναι για παράδειγμα η κατεξοχήν τεχνοκρατική ιδιόλεκτος που χρησιμοποιείται από το ιατρικό και παραϊατρικό προσωπικό σε νοσοκομειακές μονάδες ή υγειονομικούς χώρους. Μια ιδιόλεκτος που περιλαμβάνει τη χρήση επίσημου ή και “ξύλινου” ύφους, τεχνικής και εξειδικευμένης ορολογίας, και την αναφορά σε διάφορου είδους πρωτόκολλα ή κρατικές/δημόσιες/υγειονομικής φύσης διαδικασίες, και στην οποία ακόμα και ο/η ασθενής που ανήκει στην ίδια γλωσσική με το προσωπικό κοινότητα,

δεν έχει πρόσβαση, δεν κατανοεί πόσο μάλλον κάποιος/α αλλόγλωσσος/η ασθενής που έχει και διαφορετική αντίληψη και εμπειρία στο πώς λειτουργεί ένα σύστημα υγείας (Rudvin, 2005 : 166-167). Αυτό λοιπόν *a priori* καθορίζει τις σχέσεις και τις θέσεις ισχύος που γίνονται αντικείμενο διαπραγμάτευσης σε κάθε συνάντηση ιατρού-ασθενή, και τις οποίες η έλευση του/της διερμηνέα διαταράσσει ή/και επαναπροσδιορίζει.

3.Ως επίρρωση της λογικής αυτής, η Rudvin (2005) έρχεται να δώσει πλήθος παραδείγματα που επαληθεύουν την εκ των προτέρων ύπαρξη ασύμμετρων σχέσεων και θέσης ισχύος.

4.Βασικότερο από τους παράγοντες που δημιουργούν αυτήν την ανισομέρεια όσον αφορά την κατανομή της ισχύος/εξουσίας, αποτελεί το γεγονός πως από την μία το υποκείμενο που παρέχει τις υπηρεσίες (ιατρικές, δικαστικές, συμβουλευτικές, λήψη αποφάσεων, οικονομικής ενίσχυσης) ως θεσμικός εκπρόσωπος εμπλέκεται πολύ λιγότερο προσωπικά στην όλη διαδικασία. Η ευθύνη της εξυπηρέτησης του αιτούντα την υπηρεσία δεν επαφίεται στον πρώτο ως άτομο, παρά ως εκπρόσωπο ή εργαζόμενο που ακολουθεί το θεσμικό ή διαδικαστικό πρωτόκολλο. Επιπλέον ο αιτούντας την υπηρεσία βρίσκεται σε περισσότερο μειονεκτική θέση από εκείνην του παρόχου της υπηρεσίας, γιατί ο πρώτος έχει ανάγκη την υπηρεσία και την ζητά. Από την άλλη, ο θεσμικός εκπρόσωπος μπορεί να δεχτεί την παροχή της ή και να την αρνηθεί. Ταυτόχρονα η ανισομέρεια αυτή εκφράζεται και ποσοτικά καθώς το άτομο που ζητά ή έχει ανάγκη την υπηρεσία απευθύνεται σε έναν θεσμό, έναν οργανισμό που στο σύνολο του απαρτίζεται από πολλά άλλα μέλη/άτομα.

5.Κατά παρόμοια συλλογιστική, από την μία μεριά υπάρχει ο “ειδικός”, ο εξειδικευμένος πάροχος υπηρεσιών, και από την άλλη ο μη ειδικός, που αναγκαστικά λόγω άγνοιας γνώσης, κατάρτισης ή πληροφοριών θα πρέπει να εμπιστευτεί και να ακολουθήσει τις οδηγίες του συνδιαλεγόμενου του.

6.Και η κοινωνική θέση των ατόμων εδώ θα διαδραματίσει ιδιαίτερης σημασίας ρόλο, στην διαμόρφωση των σχέσεων εξουσίας, καθώς από τη μία έχουμε άτομα με μεγάλη εξειδίκευση και καταξίωση, τα οποία και αντλούν την αίγλη και την δύναμη τους ακριβώς επειδή εκπροσωπούν ένα θεσμικό όργανο, ενώ από την άλλη μεριά έχουμε άτομα τα οποία –στα πλαίσια μιας κοινωνικό-πολιτικής πραγματικότητας στην οποία

δεν έχουν ακόμα εξαλειφθεί οι κοινωνικές διακρίσεις – θεωρούνται το πλείστον χαμηλής κοινωνικής θέσης και είναι περισσότερο αδύναμοι και ευάλωτοι τη στιγμή της επικοινωνιακής πράξης. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν οι αιτούντες άσυλο ή υπηκοότητα, άτομα που παρουσιάζονται ως εναγόμενοι σε δικαστικές διαδικασίες, παρανομήσαντες, άτομα που ζητούν χρηματική ή οικονομική ενίσχυση, ασθενείς που χρήζουν θεραπείας, ψυχικά ασθενείς, κρατούμενοι σε αστυνομικές δομές ή σωφρονιστικά καταστήματα. Μάλιστα τα παραπάνω άτομα δεν βρίσκονται σε περισσότερο ευάλωτη θέση μόνο επειδή ζητούν την υπηρεσία, αλλά αντιστρόφως ζητούν βοήθεια επειδή βρίσκονται ήδη σε ευάλωτη θέση. Η ευαλωτότητα εδώ φαίνεται να αποκτά διττή φύση.

7. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι και η παρακάτω παραδοχή της Rudvin (2005 : 166) : “Όταν το υγειονομικό ή νομικό σύστημα της κοινωνίας από την οποία προέρχεται ο/η ασθενής δεν είναι συμβατό ή απλώς έχει διαφορετική επιστημολογική βάση σε σχέση με αυτό της κοινωνίας υποδοχής, είναι το άτομο που αιτείται την υγειονομική υπηρεσία που θα βρίσκεται περισσότερο σε μειονεκτική θέση παρά ο πάροχος υπηρεσιών.” Αυτό αφορά σαφώς αλλοδαπά άτομα που διαθέτουν και διαφορετική αντίληψη, με βάση τις εμπειρίες τους, για τον τρόπο που λειτουργεί το σύστημα υγείας ή το νομικό δίκαιο. Και είναι αυτοί που θα πρέπει να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις και τα πρωτόκολλα της χώρας υποδοχής, συχνά χωρίς κατευθυντήριες οδηγίες ή επεξηγήσεις, πράγμα που εξ αρχής γεννά ανισόμετρες σχέσεις.

2.2 Η ασυμμετρία στην δυναμική εξουσίας μέσα από τον λόγο

1. Τα παραπάνω αφορούσαν την υπολανθάνουσα εξουσία που ασκεί η κοινωνική πραγματικότητα πάνω στην προφορική επικοινωνία, που για τον Fairclough (1989, όπως φαίνεται στην Rudvin 2005) όπως λέχθηκε και παραπάνω μεταφράζεται ως την εξουσία πίσω από τον λόγο. Αυτό που δεν εξετάσαμε ακόμα είναι η εξουσία μέσα στον λόγο, που νοηματοδοτείται μέσα από το εύρος επιλογών και στρατηγικών ομιλίας (τόνος φωνής, επιλογή λέξεων και εκφραστικών μέσων, σειρά με βάση την οποία προηγείται ένας εκ των δύο ομιλητών κα) στο οποίο δεν έχουν όλα τα μέλη της συζήτησης ευελιξία ή και πρόσβαση. Πρακτικότερα, η επιθετικότητα στον τόνο της φωνής ενός δικαστή, ή ενός αστυνομικού κατά την διάρκεια κάποιας ανακριτικής διαδικασίας, δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί αποδεκτή από μέρος του κρατουμένου /

εναγομένου. Η σειρά την οποία ακολουθούν οι συνδιαλεγόμενοι κατά τη διάρκεια της συζήτησης, το περιθώριο που έχει το κάθε μέλος να διακόπτει το άλλο είναι όλα στοιχεία που φανερώνουν την ηγεμονική θέση στην οποία βρίσκεται ο θεσμικός εκπρόσωπος. Κατ'αντιστοιχία, το δικαίωμα του ενός μέλους να θέτει ερωτήσεις και η υποχρέωση του άλλου να απαντήσει αλλά και η ευκολία με την οποία μπορεί να χρησιμοποιηθεί ο ενικός από τη μία, και η υποχρέωση από την άλλη να χρησιμοποιείται ο πληθυντικός, αποτελούν στρατηγικές διαπραγμάτευσης ή πολύ περισσότερο επιβεβαίωσης των ασύμμετρων σχέσεων που προκαθορίζει η ενυπάρχουσα πίσω από τον λόγο δύναμη εξουσίας.

2.Η Rudvin (2005 : 166), καταθέτει προσωπική της εμπειρία, από την άσκηση του επαγγέλματός της ως κοινοτικού διερμηνέα, όπου δικαστής για τον οποίο και έκανε διερμηνεία, της ζήτησε να συνοψίζει ή απλά να παραβλέψει μέρος ή μέρη από την υπεράσπιση του κατηγορουμένου.

3.Με τον ίδιο τρόπο και ένας/μία ιατρός στον Δυτικό Κόσμο, παραγνωρίζει τις μεταφορικές ή βαρύνουσες συναισθηματικά περιγραφές της συμπτωματολογίας που βιώνει και διατυπώνει φραστικά ένας ασθενής ανάγοντάς τις σε αντικειμενικά, “μετρήσιμα” συμπτώματα (Rudvin, M. 2005 : 166). Και αυτό βέβαια αφορά την έλλειψη διαπολιτισμικής κατάρτισης που διαπιστώνεται σήμερα συνολικότερα στην ανώτατη εκπαίδευση του υγειονομικού προσωπικού στον Δυτικό Κόσμο. Αναφορές ασθενών με Βαλκανική ή Μεσανατολίτικη καταγωγή σε “πολύ έντονο και οξύ πόνο που εντοπίζεται παντού στο σώμα”, συγκαταλέγονται γενικότερα στο σύνδρομο “Mamma Mia” ή το “Morbus Bosphorus”, από το ιατρικό προσωπικό της Βόρειας Ευρώπης (Γερμανόφωνες χώρες, Αυστρία - Γερμανία), με συχνότερη πρακτική να είναι η παράβλεψη / αποσιώπηση των παραπόνων και των συναισθηματισμών του ασθενή (Kressing, G. 2016 : 40).

Κεφάλαιο 3. Αξιολόγηση του πόνου και υπηρεσίες υγείας

3.1 Η αίσθηση και η αξιολόγηση του πόνου σε δομές υγείας

1. Μια αρκετά ενδιαφέρουσα και παρεμφερής σημείωση που μπορούμε εδώ να κάνουμε είναι εκείνη για το πώς τα άτομα, ανάλογα με το πολιτισμικό και ιστορικό τους υπόβαθρο, αντιλαμβάνονται, βιώνουν, εξωτερικεύουν και αναζητούν ανακούφιση από τον πόνο. Εδώ θα δούμε την Angelelli (2012 : 253) να μιλά για το ιατρικό προσωπικό ως μια ξεχωριστή πολιτισμική ομάδα, στα πλαίσια της οποίας γεννιέται μια ιδιόλεκτος αναφορικά με τον πόνο και την διαχείριση του. Η έννοια του πόνου αποκτά τεχνικά χαρακτηριστικά, μπορεί να μετρηθεί σε βαθμούς από το 0 μέχρι το 10 (όπου μηδέν σημαίνει καμία αίσθηση πόνου και δέκα υπερβολικά πολύ οξύς και έντονος πόνος), να διερευνηθεί ως προς την φυσιολογία και την αιτιολογία του, και τελικά να αναζητηθεί η καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση, με γνώμονα την ελαχιστοποίηση του πόνου.

2. Αντίθετα, ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται και ερμηνεύουν οι ασθενείς την αιτιολογία του πόνου, ο τρόπος που τον βιώνουν και τον επικοινωνούν διαφέρει εντελώς από εκείνην του ιατρικού προσωπικού. Ως βίωμα, η αίσθηση του πόνου είναι σε τόσο μεγάλο βαθμό υποκειμενική (τόσο προσωπικής όσο και πολιτισμικής σημασίας) που μπορεί να παρεμποδίσει την αποτελεσματική επικοινωνία ιατρού-ασθενή, ως προς την αντικειμενική του αξιολόγηση και την εύρεση της κατάλληλης θεραπείας που πρέπει να ακολουθηθεί. Όταν μια ιατρική συνέντευξη χρειαστεί την μεσολάβηση ενός διερμηνέα δε, τότε είναι εκείνος/η που θα κληθεί συχνά να αποτιμήσει με βάση την κλίμακα αξιολόγησης του πόνου, που υιοθετείται στα Δυτικά υγειονομικά πρωτόκολλα, τον πόνο που αισθάνεται ο/η ασθενής, που θα διευκρινίσει και θα εξηγήσει τον τρόπο λειτουργίας της κλίμακας στον/στην ασθενή και θα αποφασίσει ποιος αριθμός της κλίμακας θα μεταφερθεί τελικά στον/ην πάροχο της ιατρικής υπηρεσίας.

3. Η βασική κριτική που γίνεται ως προς την αποτελεσματικότητα της χρήσης τέτοιου είδους κλίμακας αξιολόγησης του πόνου στον Δυτικό κόσμο, όπως φαίνεται στην Angelelli (2012 : 256, 264), είναι η ολοκληρωτική επισκίαση και περιθωριοποίηση του υποκειμενικού παράγοντα, εφόσον σε τελική ανάλυση μόνο ο ασθενής βιώνει τον πόνο και θα πρέπει να μπορεί να χρησιμοποιήσει όποιο μέσο

εξωτερίκευσής του, θεωρεί ευκολότερο ή καταλληλότερο. Εξάλλου κάθε κοινωνία έχει τα δικά της γλωσσικά εργαλεία ως προς την περιγραφή του πόνου, ενώ αναγνωρίζεται πλέον πως ο ίδιος ο πόνος έχει διττή φύση : την αισθητηριακή (που μπορεί να “μετρηθεί”) και την συγκινησιακή/συναισθηματική (affective στην Angelelli 2012 : 255-256), που αφορά στην συναισθηματική απόκριση του κάθε ασθενή στον πόνο. Μια τέτοια μονομερής και εκ των προτέρων καθορισμένη νόρμα επικοινωνίας, με την οποία ο/η ασθενής δεν είναι εξοικειωμένος/η, προκαλεί ξανά ασυμμετρία στις δυναμικές που δημιουργούνται κατά τη διάρκεια της ομιλίας-συζήτησης.

3.2 Η τεχνοκρατική γλώσσα στις υπηρεσίες υγείας

1. Δεν θα μείνουμε όμως μόνο στις φραστικές διατυπώσεις που αφορούν στην διαπίστωση και την διαχείριση του πόνου. Η γραφειοκρατική και τεχνοκρατική γλώσσα την οποία χρησιμοποιεί το ιατρικό, παραϊατρικό και διοικητικό προσωπικό σχετίζεται με μία σειρά από πρακτικές. Αναφερθήκαμε σε αυτήν και παραπάνω, ως έναν *παράγοντα διαπραγμάτευσης ισχύος* που διαφαίνεται μέσα στο λόγο και προσκόπτει την πρόσβαση των ασθενών στις απαραίτητες για αυτούς πληροφορίες (κυρίως για το ποιές είναι οι διαδικασίες που πρέπει να ακολουθήσουν για να αποκτήσουν πρόσβαση σε μια υπηρεσία υγείας). Αυτό ισχύει τόσο για τους ομιλητές της επίσημης θεσμικά γλώσσας όσο και για τους αλλόγλωσσους και με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο ασθενείς· για τους τελευταίους δε περισσότερο. Μπορεί να πάρουν μια λάθος πληροφορία, ή μπορεί να ενημερωθούν μερικώς, χωρίς ωστόσο να λάβουν το σύνολο των πληροφοριών που τους είναι απαραίτητες. Αυτό συνεπάγεται, την αναμονή σε ουρές, την επιστροφή του ασθενούς ξανά και ξανά στην υπεύθυνη για την ενημέρωσή του υπηρεσία, την σπατάλη χρόνου ο οποίος διαφορετικά θα είχε αφιερωθεί στην θεραπεία του/της (Rudvin, 2005 : 167).

2. Πολλοί προσποιούνται ότι καταλαβαίνουν από μια αίσθηση ευγένειας, σεβασμού και / ή αποδοχής της επικρατούσας πολιτιστικής και κοινωνικής ιεραρχίας, ακόμη και όταν δεν έχουν πράγματι καταλάβει. Έτσι είναι αναγκαίο για αυτούς να επιστρέψουν ξανά για περισσότερες πληροφορίες και ξεκινήσουν από την αρχή ολόκληρη τη διαδικασία, εάν δεν έχουν καταφέρει στο μεταξύ να αποκτήσουν τις σχετικές πληροφορίες από ομόγλωσσους/ομοεθνείς ασθενείς, ή ίσως από ιδιωτικούς εθελοντικούς οργανισμούς (Rudvin, 2005 : 167).

3. Μία πολύ ισχυρή αίσθηση ευγένειας, η οποία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της κουλτούρας πολλών μη-Δυτικών κοινωνιών, και η οποία συνυφαίνεται με την αντίληψη του υποκειμένου ότι βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, αποτρέπει τον/την ασθενή από το να παραπονεθεί ή να επιμείνει για την λήψη των κατάλληλων πληροφοριών.

“Ο συνομιλητής με την ισχυρότερη αίσθηση ευγένειας, και που χρησιμοποιεί στρατηγικές υποβάθμισης του εαυτού και ενίσχυσης του προσώπου του άλλου μέρους, θα βρίσκεται πάντα σε μειονεκτική θέση σε ένα σύστημα (θεσμικό ή πολιτιστικό) που ευνοεί την επιθετικότητα (Rudvin, 2005 : 167).”

Κεφάλαιο 4. Η θέση του διερμηνέα και η αποπροσωποποίηση του

4.1 Η θέση που έχει στον χώρο ο διερμηνέας

1. Ιδιαίτερα καθοριστική για την επικοινωνιακή πράξη παράμετρος είναι και η χωροταξική τοποθέτηση του διερμηνέα. Αυτό μπορεί να επηρεάσει ταυτόχρονα τόσο την ισχύ και τη δυναμική του ίδιου του διερμηνέα όσο και του/της αιτούντα/ουσας την υπηρεσία, αλλά και γενικότερα την αποτελεσματικότητα και την επίτευξη του εκάστοτε επικοινωνιακού σκοπού. Συμβατικά εδώ θα εξετάσουμε το πώς η θέση του διερμηνέα μπορεί να επηρεάσει μια συνάντηση ιατρού-ασθενή, ωστόσο οι διαπιστώσεις που θα κάνουμε εδώ μπορεί γενικότερα να υπαχθούν ως περιπτώσεις και σε άλλου κοινοτικού τύπου περιβάλλοντα.

2. Όπως αναφέρεται στον οδηγό για την χωροταξική τοποθέτηση (positioning) του διερμηνέα στην κοινοτική διερμηνεία από το NCIHC (2003) (National Council on Interpreting in Health Care), πράγματι μια φαινομενικά μικρή απόφαση μπορεί να επηρεάσει αναντίστοιχα πολύ τη δυναμική που διέπει την συνομιλία ιατρού-ασθενή. Υπάρχουν βέβαια πλήθος παράμετροι οι οποίοι θα παίζουν ρόλο στην λήψη μιας τέτοιας απόφασης και οι οποίες έχουν λιγότερο ή περισσότερο σχέση με το κοινωνικό και πολιτισμικό υπόβαθρο των συνδιαλεγομένων. Για παράδειγμα, αν ο ασθενής χρειάζεται διερμηνεία στην νοηματική, τότε σίγουρα ο/η διερμηνέας θα πρέπει να έχει τέτοια θέση ώστε ο/η ασθενής να μπορεί να βλέπει καθαρά τις κινήσεις του/της. Αντίστοιχα, αν πρόκειται για μία σωματική εξέταση, τότε ο/η διερμηνέας ιδανικά, θα πρέπει να πάρει εκείνη τη θέση που θα προσφέρει τη μεγαλύτερη δυνατή διακριτικότητα ως προς τον/την ασθενή. Η τελευταία περίπτωση εμπλέκει και άλλους συμπαράγοντες ως προς την λήψη της απόφασης, όπως το φύλο ή οι πολιτισμικές εκείνες νόρμες που οριοθετούν τον τυπικό συμπεριφερικό κώδικα. Στην περίπτωση που ο/η διερμηνέας έχει διαφορετικό φύλο από τον/την ασθενή, τότε είναι ιδιαίτερα λεπτές και οι ισορροπίες που θα πρέπει να διατηρηθούν, ειδικά όταν κάποιο συμβαλλόμενο μέρος προέρχεται από περισσότερο παραδοσιακές κοινωνίες (όπως τα Βαλκάνια, ή Μουσουλμανικές χώρες) G.Kressing, (June 2016).

3. Παράλληλα, όταν αναφερόμαστε σε πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα όπου οι πολιτισμικές διαφορές διέπουν την συμπεριφορά του κάθε συνδιαλεγομένου, τότε πολύ συχνά ο/η διερμηνέας θα μπει στην διαδικασία να αναρωτηθεί πόσο κοντά είναι

το “πολύ κοντά”; Η αίσθηση του προσωπικού χώρου και αντίστοιχα της παραβίασης του, μπορεί να αποκλίνει σημαντικά από τη μία κοινωνία στη άλλη. Εδώ η απόφαση που θα ληφθεί θα πρέπει να είναι τέτοια, ώστε να προσδίδεται ο απαραίτητος σεβασμός στην αντίληψη που έχουν όλα τα μέλη για το χώρο. Αντίθετα, όταν δεν προσληφθεί υπόψιν αυτή η παράμετρος, το μέλος που θα έρθει στην πιο δύσκολη θέση, θα έχει και την πιο ευάλωτη αναφορικά με τις σχέσεις ισχύος θέση.

4. Με τον ίδιο τρόπο, όπως αναφέρεται και στον οδηγό για την θέση (positioning) του/της διερμηνέως, (NCIHC, 2003), όταν ο/η διερμηνέας καθίσει δίπλα στον πάροχο της υπηρεσίας - στο ιατρικό προσωπικό - τότε γίνεται αντιληπτός/η από τον ασθενή περισσότερο ως συμμετέχοντας στην ομάδα των θεσμικών εκπροσώπων και λιγότερο ως ουδέτερη δύναμη. Αντίθετα, αν ο/η διερμηνέας καθίσει δίπλα στον ασθενή υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα να γίνει η θέση του αυτή αντιληπτή από τον ασθενή ως υποστηρικτική, και ο ασθενής με τη σειρά του να αντλήσει από το κοινωνικό status του διερμηνέα μεγαλύτερη άνεση και κύρος στην διαπραγμάτευση των δυναμικών εξουσίας.

5. Άλλοι παρεμφερείς παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν την θέση που έχει στον χώρο ο/η διερμηνέας, αφορούν το βαθμό επιθετικότητας/επικινδυνότητας που έχει θεωρήσει το εκάστοτε ίδρυμα για τον/την κάθε ασθενή, ή που ο ίδιος ο διερμηνέας υποκειμενικά κρίνει (σε περιπτώσεις ψυχιατρικών ή σωφρονιστικών δομών), ή η ασφάλεια του/της διερμηνέως από την έκθεση σε ακτινοβολία (σε περιπτώσεις χρήσης ιατρικών εργαλείων και τεχνολογιών που συνεπάγονται την εκπομπή ραδιενέργειας). Σε κάθε περίπτωση, οι τόσο λεπτές ισορροπίες θα πρέπει να διατηρούνται με σκοπό την κάλυψη των αναγκών αντικειμενικών και υποκειμενικών όλων των συνδιαλεγόμενων, πράγμα το οποίο δυσχαιρένεται ιδιαίτερα όταν ο/η διερμηνέας δεν είναι επαγγελματίας αλλά ad hoc.

4.2 Η θέση του διερμηνέα έξω από κοινοτικά περιβάλλοντα και πώς διεκδικεί τη δυναμική του

1. Η σχέσεις και οι θέσεις εξουσίας σαφώς και διαγράφονται στο χώρο, μάλιστα σε κάθε χώρο όπου συνδιαλέγονται παραπάνω από ένα υποκείμενα. Αυτό διαφαίνεται με τρόπο γλαφυρό και στην Αποστόλου (2009), η οποία μιλά για την χωροταξική δομή στις αίθουσες συνεδρίων, και μάλιστα πιο συγκεκριμένα για τη θέση που έχει ο/η

διερμηνέας σε ένα τέτοιο επικοινωνιακό περιβάλλον. Η ίδια μιλά για μακριούς διαδρόμους που τελικά οδηγούν στους απομονωμένους, από τις θέσεις του ακροατηρίου, θαλάμους. Θάλαμοι οι οποίοι τοποθετούνται πίσω από τις θέσεις του ακροατηρίου, έτσι που ο/η διερμηνέας να μην έχει οπτική επαφή παρά μόνο με τον/την ομιλητή/τρια, του/της οποίου/ας και αποτελεί την φωνητική αναπαράσταση. Θάλαμοι που περικλείονται από γυαλί, και αποστειρώνουν την φυσική παρουσία του διερμηνέα από το υπόλοιπο κοινωνικό περιβάλλον, την ίδια στιγμή που σαν αναγκαίο κακό τον/την αφήνει να μπορεί να παρακολουθήσει με κάθε λεπτομέρεια την κινησιολογία και τα εξωγλωσσικές στρατηγικές που επιστρατεύει ο/η ομιλητής/τρια. Πρακτικά, η περιθωριοποίηση αυτή του διερμηνέα αντανακλά μια γενικευμένη μεν, και υπολανθάνουσα δε, επιθυμία να απεμποληθεί η ίδια η αναγκαιότητα της διερμηνείας, της γλωσσικής και πολιτισμικής διαμεσολάβησης. Η χρήση μάλιστα του πρώτου προσώπου από μέρους του διερμηνέα (όταν ο/η ομιλητής/τρια λέει “εγώ” στην γλώσσα-πηγή, τότε και ο/η διερμηνέας μεταφέρει “εγώ” στην γλώσσα-στόχο), υποδηλώνει την καθόλου αποδόμηση του “εαυτού” του διερμηνέα, στα πλαίσια της ανακατασκευής του φραστικού συνόλου και κατ’επέκταση του νοηματικού σώματος που πρέπει να μεταφερθεί στο κοινό.

2. Αυτό που επιτυγχάνεται τελικώς είναι η πλήρης αποπροσωποποίηση του/της διερμηνέως, ή καλύτερα η αποσύνδεση μυαλού-σώματος, σωματικής και πνευματικής δραστηριότητας. Η παρουσία του γίνεται αντιληπτή μονάχα μέσα από τα ακουστικά που χρησιμοποιεί το ακροατήριο, μια παρουσία η οποία έχει μονάχα φωνητικά ή και φωνηματικά χαρακτηριστικά. Η φωνή του διαχέεται σε όλο το μήκος της αίθουσας, ενώ το σώμα του παραμένει (απο)κλεισμένο μέσα στο θάλαμο. Το ακροατήριο δεν μπορεί να τον δει, παρά μόνο να τον ακούσει. Και τελικά το άτομο του/της διερμηνέως ως ξεχωριστή και διακριτή οντότητα στα πλαίσια της επικοινωνιακής πράξης, φανερώνεται μονάχα όταν υπάρξει κάποιο “λάθος”, όταν δεν μεταφερθεί σωστά κάποιο από τα πρωτότυπα διανοήματα και αυτό γίνει αντιληπτό από το κοινό. Τότε ο/η διερμηνέας παίρνει ξανά προσωπικά και διακριτά χαρακτηριστικά, και επωμίζεται το βάρος της ευθύνης του/της.

3. *Μια τέτοια αρχιτεκτονική δόμηση στο χώρο, αφαιρεί κάθε δυναμική ισχύος από τον διερμηνέα, ο οποίος θεωρείται περισσότερο φερέφωνο και ωθείται σε μία αποσχιστικού τύπου συμπεριφορά. Είναι αναγκαίος για την επίτευξη του*

επικοινωνιακού σκοπού, υπάρχει στο χώρο, αλλά υπάρχει μονάχα ως φορέας νοήματος, υπάρχει σε τελευταία ανάλυση μονάχα το άκουσμα του. Κάτι τέτοιο βέβαια δεν συμβαίνει στην περίπτωση της διαδοχικής διερμηνείας (ο ομιλητής μιλά για ένα χρονικό διάστημα 10-15 λεπτών και έπειτα ο διερμηνέας σε δεύτερο χρόνο μεταφέρει στην γλώσσα-στόχο τα λεγόμενα του), όπου ο διερμηνέας δεν περιορίζεται χωρικά από τον θάλαμο, παρά βρίσκεται στο ίδιο βάθρο με αυτό του ομιλητή. Όταν ο ομιλητής σταματήσει να μιλά, τότε είναι η σειρά του διερμηνέα να αποτελέσει το επίκεντρο του ενδιαφέροντος, χωρίς ωστόσο να αποποιηθεί την αποσχιστική και “αποπροσωποποιημένη” περσόνα του. Συνεχίζει να μεταφέρει σε πρώτο πρόσωπο όσα έχουν λεχθεί, εξακολουθεί να αυτο-αποδομείται.

4. Σε αυτό το σημείο, εάν θα μου επιτραπεί ακαδημαϊκά, θα ήθελα να συνάγω ένα προσωπικό συμπέρασμα αναφορικά με την δυναμική ισχύος που διαπραγματεύεται και διεκδικεί ο/η διερμηνέας πάνω στην διερμηνευτική διαδικασία. Και αυτό θα αφορά άμεσα την αποδόμηση του εαυτού του/της. Φαίνεται από όσα έχουν παραπάνω λεχθεί πώς ο/η διερμηνέας έρχεται αντιμέτωπος/η με ένα παράδοξο, όταν διερμηνεύοντας διαπραγματεύεται την προσωπική δυναμική του πάνω στην επικοινωνιακή πράξη. Τα υπόλοιπα συνδιαλεγόμενα μέρη λοιπόν, διεκδικούν να ιδιοποιηθούν θετικά χαρακτηριστικά ή να ασκήσουν κάποιου είδους επιρροή πάνω στην λεκτική επικοινωνία, με βάση το κοινωνικό υπόβαθρο τους όπως αυτό ενυπάρχει πίσω από το λόγο, και όπως διαφαίνεται μέσα από τον λόγο. Από την πλευρά του/της διερμηνέως ωστόσο η διαπραγμάτευση αυτή δεν γίνεται με τους ίδιους όρους. Ο/η διερμηνέας αντλεί κύρος και δυναμική πάνω στην επικοινωνιακή πράξη όταν καταφέρει να εκπληρώσει το ρόλο του/της ως ουδέτερη δύναμη. Αυξάνει κατά πολύ την διαπραγματευτική του/της ισχύ (όσον αφορά στην εξουσία) όταν γίνεται αόρατος/η, όταν αποποιείται τα ανθρώπια του χαρακτηριστικά, όταν δεν υποκύπτει σε συναισθηματισμούς ή αυθορμητισμούς που αφορούν την προσωπικότητα του άμεσα. Είναι δηλαδή η συνέπεια του/της προς την αρχή της ουδετερότητας που τελικά του δίνει το έρεισμα να διαπραγματεύεται το προσωπικό του/της κύρος.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

1. Τα συμπεράσματα που δύνανται να εξαχθούν σε αυτό το σημείο είναι πολυεπίπεδα και πολυσύνθετα, καθώς η Κοινοτική Διερμηνεία μπορεί να αφορά διαφορετικού κάθε φορά είδους εργασιακούς χώρους και να απευθύνεται σε ωφελούμενους διαφορετικών πολιτισμικών υποβάθρων και κοινωνικών εμπειριών. Τέλος μπορεί να αφορά διαφορετικής φύσεως φορείς, υπηρεσίες, διαδικασίες ή πρωτόκολλα, καθώς στο υπερώνυμο “Κοινοτικού Τύπου Περιβάλλοντα” πυκνώνονται τόσο με κάθετη όσο και με οριζόντια ιεράρχηση όλα τα παραπάνω.
2. Αυτό σημαίνει πρακτικά πως το ίδιο το επάγγελμα του διερμηνέα θα πρέπει σαφώς να διέπεται κατ’αρχήν από έναν βασικό δεοντολογικό κώδικα, ο οποίος να μπορεί να εξοπλίζει τον διερμηνέα, συν τοις άλλοις, με τα πνευματικά εκείνα εργαλεία που θα τον καταστήσουν αφενός ουδέτερο ως προς τα ενδεχομένως αντικρουόμενα συμφέροντα που μπορεί να συνεπάγεται η κάθε επικοινωνιακή πράξη και αφετέρου κοινών μιας τέτοιας διαπολιτισμικής εκπαίδευσης που θα συνεπάγεται την ολοκληρωμένη και ανθρωποκεντρική θέαση για τις επικοινωνιακές καταστάσεις, στοχοθεσίες, προκλήσεις και προβληματικές, στα πλαίσια ενός δυναμικού και διαρκώς διαπραγματεύσιμου πολυπολιτισμικού κοινωνικού περιβάλλοντος.
3. Αν τελικά θα μπορούσε η παρούσα πτυχιακή εργασία κάπως να συνεισφέρει το ελάχιστο στην έρευνα πάνω στην Κοινοτική Διερμηνεία που διεξάγεται κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, αυτό θα ήταν η ανοιχτή για την επιστημονική κοινότητα πρόταση για περαιτέρω έρευνα πάνω στις κοινωνιολογικές και κοινωνιογλωσσολογικές προεκτάσεις που μπορεί η παραγωγή προφορικού λόγου σε κοινοτικά περιβάλλοντα να συνεπάγεται. Αυτό βέβαια σε συνάρτηση με όλες εκείνες τις παραμέτρους που θέλουν και έναν / μια διερμηνέα να γεφυρώνει το γλωσσικό, κοινωνικό και πολιτισμικό χάσμα ανάμεσα σε αλλόγλωσσους συνδιαλεγόμενους.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Στάμου, Α. (2014). Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας. Στο : Ανάλυση λόγου: Θεωρία και εφαρμογές, σελ. 149-187. Αθήνα : Νήσος.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Angelelli, C. (2012) Challenges in interpreters' coordination of the construction of pain, *published in: Coordinating Participation in Dialogue Interpreting*, Ed. Claudio Baraldi and Laura Gavioli, Benjamins Translation Library, Ch.10, pp. 251–268

Apostolou, F. (March 2009), Mediation, manipulation, empowerment: Celebrating the complexity of the interpreter's role. Article in *Interpreting*, 11(1):1-19 ·

Fairclough, F. (1989), *Language and power*. London: Longman.

Kressing, F. (June 2016), Migration and health in medical education : a work in progress report from Central Europe. Published in *Journal of Health and Culture*, Vol1, Issue1, pp 38-44

Martínez-Gómez, A. (March 01, 2016). Facing face: non-professional interpreting in prison mental health interviews. *European Journal of Applied Linguistics*, 4, 1, 93-115, 10.1515/eujal-2015-0024

Rudvin, M. (2005) POWER BEHIND DISCOURSE AND POWER IN DISCOURSE IN COMMUNITY INTERPRETING: THE EFFECT OF INSTITUTIONAL POWER ASYMMETRY ON INTERPRETER STRATEGIES, published in *Revista Canaria de Estudios Ingleses*, No51, p 159-180

Ιστότοπος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που έχει δημιουργήσει η Γενική Διεύθυνση Διεργηθείας, από :
https://ec.europa.eu/education/knowledge-centre-interpretation/public-service-interpreting/public-service-interpreting-definition-and-context_el

The National Council on Interpreting in Health Care : Working Papers Series (November 2003). Guide to Interpreter Positioning in Health Care Settings. Retreated from : <http://www.ncihc.org>